

The Journal of Academic Social Science Studies

JASSS

International Journal of Social Science

Doi number:<http://dx.doi.org/10.9761/JASSS2189>

Number: 24 , p. 237-250, Spring 2014

SÖZLÜKLER OKUNUR MU? SÖZLÜKLERE BAKILIR MI?*

*ARE DICTONARIES TO BE READ OR ARE THEY TO BE USED ONLY
AS REFERENCES?*

Yrd. Doç. Dr. Adem BALABAN

Hëna e Plotë "Bedër" Üniversitesi Filoloji ve Eğitim Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü

Özet

İnsanoğlu yeni şeyleri öğrenmeye meraklıdır. Bir çocuk için hem ana dili hem de bir yabancı dil yenidir. Çocuk ana dilini aile çevresi içinde öğrenirken yabancı dili ise daha çok kurslarda öğrenir. Bu öğrenme sözcük düzeyinde başlar, diğer dil kurallarıyla devam eder. Öğrenilen yeni kelimeler kişinin söz varlığını geliştirir. Bu da o kişinin başkalarıyla sağlıklı bir iletişim kurmasına yardımcı olur. Çünkü iletişimde en önemli unsur anlamlı mesajlardır. Bu da daha çok kelimelerle sağlanır. Çocuklar birçok temel kelimenin anlamını doğal ortamda öğrenir ancak karşılaştığı yeni ve soyut kavramların açıklamasını anne babasından isteyebilir. Bu durum, yabancı dil öğrenimi için de geçerlidir. Ancak hem ana dil hem de yabancı dil öğreniminde günlük kullanılan kelimelerin dışında pek çok kelimenin anlamı daha çok sözlük yardımıyla öğrenilir.

Sözlükler hemen her çeşidiyle insanların hayatında önemli bir yer tutar. Sözlükler genellikle anlamı bilinmeyen kelimeler ya da kelimelerin kullanım alanlarını öğrenmek için kullanılır. Daha çok başvuru kaynağı olan sözlükler bir dilin hazinesini içinde barındırır. Bu hazineden gereği gibi istifade etmek için sözlükleri okumak gerekir. Bu çalışmada öncelikle "Sözlükler okunur mu, sözlüklere bakılır mı?" konusu tartışılacak. Daha sonra üniversitelerdeki Türk Dili ve Edebiyatı bölümü öğrencileri için sözlük okumanın faydaları üzerinde durulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Sözlük, sözlük okumak, lügat, dil

*Bu makale Crosscheck sistemi tarafından taranmış ve bu sistem sonuçlarına göre orijinal bir makale olduğu tespit edilmiştir.

Abstract

Human beings are curious to learn new things. For a child, mother tongue is new as well as a foreign language. While children learn mother tongue in the family environment, they learn a foreign language through courses. This learning begins at the level of word and develops with the rules of other languages. New words enrich people's vocabulary. This situation helps one person to communicate with others in a healthy way. The most important element in communication is meaningful messages. Healthy communication is provided with meaningful words. A child learns basic meaning of the words in a natural environment but they usually ask their parents to teach the description of the new words and abstract concepts. This is also an acceptable fact for foreign language learning. However, the meanings of many words are learned by the help of dictionary.

Dictionaries with almost every type hold an important place in people's lives. Dictionaries are often used to learn the meaning of unknown words and different meanings of words. Dictionary which is more used as a reference contains the treasury of the language. In order to benefit from this treasury is required to read the dictionary. In this study, firstly, "Is the dictionary to be read or is the dictionary to be used only as a reference?" issues will be discussed. Then, we will focus on the benefits of reading the dictionary for students who study at the department of Turkish Language and Literature.

Key Words: Dictionary, to read dictionary, vocabulary, language

Giriş

İnsanın kendi diline ait bir kelimenin anlamını öğrenmek, onun kullanımına bakmak veya başka bir dili öğrenirken o dile ait bir kelimenin anlamına bakmak için kullandığı sözlükler genel itibarıyla herkesin hayatında yer alan bir başvuru kitabı olarak kabul edilir. Sözlükler, özellikle ilköğretim yaşlarındaki öğrencilerle yeni bir dil öğrenenlerin neredeyse yanlarından ayırmadıkları bir "kutsal kitap" gibidir. Birisi bildiği dili geliştirip zenginleştirirken bir diğeri ise başka bir dile ait kelime ve kavramları öğrenmek için ona müracaat eder.

Bizanslı *Aristophanes*'in (M.Ö. 2. yy) ve İskenderiyeli *Pamphilus*'un (M.S. 1. yy) yaklaşık 2 bin yıl önce sözlük hazırlamaları, sözlüklerin insanlık hayatında çok erken yıllardan beri yer aldığını göstermektedir (Bingöl, 2006:200). Türk dilinin en eski yadigârları arasında *Divanü Lügâti't- Türk* ve *Mukaddimetü'l- Edeb* gibi iki tane sözlük olması Türklerin sözlüğe hem önem verdiklerinin hem de Türkçeyi öğretme ve öğrenme hususunda ihtiyaç duyduklarının göstergesidir. Sadece Türkçede değil birçok dilde de sözlüğe önem verilmesi ve sözlüklerin sürekli yenilenmesi bir dilin doğal kullanım alanı içinde sürekli geliştiğini gösterir.

Dil, tabii sınırları içinde, hem başka dillerle olan münasebetleri hem de kendi içinde o dili kullananların ürettiği dil malzemeleri sayesinde gelişir. Dilin gelişmesi doğal olarak bu dilin söz varlığını da geliştirecek ve genişletecektir. Sözlüklerdeki söz varlıklarının genişlemesi bazen anlamsal düzeyde başka dildeki bir kavramın bir dilde

karşılık olarak ortaya çıkmasıyla olur. Bazen de mevcut ek ve köklerle/gövdelerle yeni sözcükler üretilmesi veya var olan kelimelerin anlam zenginleşmesi yoluyla gerçekleşir. Her ne şekilde olursa olsun dildeki söz varlığının zenginleşmesi sözlüklerin yenilenmesine yol açmaktadır(Aksan, 2006:85).

Son zamanlarda basılı sözlüklerin yerini yavaş yavaş dijital sözlükler almaya başladı. Hem dijital sözlükler hem de internetteki sözlükler kullanım olarak basılı sözlükleri geçmiş durumda. Çantamızda taşıma imkânı bulamadığımız çok hacimli sözlükleri artık küçücük hafıza kartlarında taşıyabilir olduk. Ama her ne kadar teknolojiyi yakından takip edip onu kullansak da dijital sözlükler eski sözlüklerimizin tadını vermiyor. Bu tür sözlükler kitabî sözlüklerin yerini tamamıyla alamayacağına benziyor.

Bu konuyla ilgili bir diğer husus da ister dijital, ister kitabî olsun sözlüklerden yeteri ölçüde istifade edilip edilmeme meselesi. Sözlüğe ihtiyaç duyuyor muyuz? Sözlüğe ulaşmanın bu kadar kolay olduğu bir zamanda sözlük kullanıyor muyuz? Ya da dilimizi geliştirme adına sözlüklerden istifade yollarını araştırıyor muyuz? Bu sorulara maalesef mesleği dille ilgili olanların bir kısmı dışında çok kimse “evet” cevabı vermeyecektir.

Herkesin şöyle ya da böyle bu kaynak kitaplarla yolu kesişmiştir. Benim de sözlükle daha yakından tanışmam üniversite yıllarıma rastlar. Birçok edebiyat öğrencisi gibi sözlükle üniversite birinci sınıfta Osmanlıca dersi alırken dost oldum. O günlerde en sık kullandığımız sözlüklerden biri Ferit Devellioğlu'nun “Osmanlıca Lügati”, diğeri ise yine aynı yıllarında İngilizce öğrenmek için kullandığım sözlüktü. Ama Osmanlıca ve klasik edebiyat derslerinin vaz geçilmez eseri “Osmanlıca Lügati”nin hayatımda hep özel bir yeri olmuştur. Hala çalışma esnasında ulaşabileceğim, en yakın mesafede tuttuğum bu sözlüklerin yapraklarındaki yıpranmışlıklar bana sözlükle olan geçmişimi hatırlatır.

Bu konuyu ele almama sağlayan bir hatıramı sizlerle paylaşmak istiyorum. Beni sözlükler ve onların kullanımlarıyla ilgili farklı düşünmeye şöyle bir olay sevk etti. 2012 yılında Ankara’da yedincisi yapılan Uluslararası Türk Dili Kurultayı’na katıldım. Oturumları yakından takip etmeye çalıştım ve birçok değerli bildiriye dinleme fırsatı buldum. Bu oturumların bazılarında sözlüklerle ilgili meseleler tartışıldı. Bunlardan biri de: “Güncel sözlüklerimizin içerdikleri sözcük sayıları ve diğer dillerle kıyaslanmasıydı.” Bu oturumdan kısaca şöyle bir sonuç çıkmıştı: ‘*Dile ait bütün sözcükler sözlüğe alınmalı ama sözlükler de bazı dillerde yapıldığı gibi her ne varsa içine doldurulup şişirilmemelidir.*’

Kurultay esnasında çok değerli hocalarımızla tanışma ve onlarla sohbet etme imkânı buldum. Bu hocalarımız arasında *Kemal Eraslan, Mertol Tulum, Zeynep Korkmaz, Hamza Zülfikar, Tuncer Gülensoy* gibi ömürlerini Türk diline adanmış önemli Türkologlar

vardı. Bu hocalarımızdan biri de sözlük ve Türkçenin diğer dillerle ilişkileri alanında çalışmalar yapan *Günay Karaağaç* idi. Çay aralarının birinde kendisiyle oturup sözlükler ve kendisinin hazırladığı “*Türkçe Verintiler Sözlüğü*” üzerine sohbet ederken, Günay Hoca “Bugünlerde Türkçe Sözlük’ün 11. baskısını yeniden okuyorum. Orada bazı eksikler olduğunu fark ettim. Bunları not alıyorum, ilgililere ileticeğim” dedi. Sohbetimiz yine bu minval üzere bir sonraki oturum başlayana kadar devam etti. Onun yanından ayrıldıktan sonra kafamda bir mih gibi beynimi sürekli kurcalayan bir mesele kaldı: Sözlük Okumak. Nedir bu “sözlük okumak” diye düşünmeye başladım. Derken arkasından Sözlük okumak ne demek? Sözlük nasıl okunur? Sözlük okunur mu? Sözlükle ilgili bilmediğim bir şey mi var? gibi sorular beynime hücum etmeye başladı.

Günay Hoca, bu sözüyle neyi anlatmak istemişti? İlk önce, galiba bugünlerde bir sözlük üzerinde inceleme yapıyor diye düşündüm. Sözlük üzerine bir çalışma veya bir araştırma yapsaydı, bunu “inceliyorum, değerlendiriyorum, araştırıyorum, karşılaştırıyorum” gibi fiillerle ifade edebilirdi. Ancak “okuyorum” ifadesi açık bir şekilde “Türkçe sözlüğü elime alıp A’dan Z’ye satır satır okuyorum” demekti. Onun sözünün içinden cımbızla çektiğim “sözlük okumak” bu olmalıydı herhâlde diye düşündüm. Kendisiyle çok uzun sohbet etme imkânı bulup da bu *sözlük okuma* faslını derinlemesine konuşamadık. Ancak “sözlük okumak” faslı kafamda bazı şeylerin canlanmasına vesile oldu. Sözlükler okunmalı mı yoksa sözlüklere bakılmalı mıydı? Bu soruya bir türlü cevap veremiyordum. Bu sorunun cevabını kendi hayatımda, benim gibi olan arkadaşlarımda hayatında aradım. Geriye dönüp baktığımda hiçbir sözlüğü baştan sona okumamış hayatlar gördüm. Sözlükler hayatımızda bakılıp geçilen, kullanılıp atılan birer eşya gibiydiler. Oysa öyle olmadıklarını *Divanü Lügâti’t-Türk* gibi eserler varlıklarıyla ispat ediyor. Öyle olsaydı İbrahim Şahidî gibi şairlerimiz sözlüklerini nazımla yazar mıydı? Şemsettin Sami bir sözlük üzerinde bu denli çalışır mıydı?

Sözlükler sadece kelimenin anlamını veren eserler olarak düşünülmemelidir. “Kişi adları sözlüğünden, bitki adları sözlüğüne, felsefe sözlüğünden, tıp sözlüğüne, atasözleri sözlüğünden genel dil sözlüğüne kadar birçok çeşidi göz önüne alındığında sözlüklerin ne kadar geniş bir hazine olduğu anlaşılacaktır. Mesela *Divanü Lügâti’t-Türk* sadece Arapça-Türkçe bir sözlük değil, o aynı zamanda Türkçenin bir hazinesidir. İçinde birçok şiir, atasözü, deyim, dil kuralı ve folklor malzemesi vardır(Korkmaz, 1999:459). Bu hususta Kaplan “Dede Korkut kitabı gibi o da atlı göçebe medeniyetine ait bir hazinedir.” demektedir(Kaplan, 2011:34).

Yine geçmiş aynasına baktığımda gördüğüm şeylerden biri de şuydu: Türk Dili ve Edebiyatı tahsilimde sözlüğün yeri. Bu konu sebebiyle hem kendimin hem de içinde yetiştiğim eğitim sisteminin bir eksikliğini dile getirmek istiyorum: “Sözlük Okumak”

İnsanlar arasındaki genel kanaat sözlüklerin bir referans kitabı olduğudur. Ancak iyi bir dil hazinesi olan sözlükler sadece bakılıp geçilen eserler olmamalıdır. Sözlükler yerine göre bir roman gibi okunmalıdır. Mehmet Kaplan, bu konuyla ilgili

Kültür ve Dil adlı eserinde, “Günlük dil veya edebi dil, baştanbaşa bir kültür hazinesidir. Türkler içinde yaşadıkları her medeniyet çağında dili halı gibi işlemişlerdir. Ben Kaşgarlı Mahmud’un *Divanü Lügâti’t- Türk*’ünü roman gibi birkaç kere okudum.” demektedir(Kaplan, 2011:34). *Divanü Lügâti’t- Türk*’ü okuyan birisi yazıldığı devir ve daha öncesine ait birçok kültürel değeri bu eserde bulabilecektir. Sözlük okumanın ne gibi katkılarının olduğunu aşağıda vermeye çalışacağız. Ancak burada sözlük okuma üzerine bir İngiliz siyasetçi Arthur Scargill’in(D.1938; İngiltere) şu sözünü zikretmekte yarar var: *Babam hala her gün sözlük okur. O “Sizin hayatınız, bildiğiniz temel kelimelerin gücüne dayanır.” demektedir*(Hall, 2002:134).

Sözlükler, insana bazen roman ve hikâye bazen de şiir tadında kelimeler sunar. W. H. Auden (Ö.1973;Viyan) sözlük okuma konusunda şunu söylemektedir: “Bir insan, ıssız bir ada için, hayal perdesi büyük bir edebi eser yerine iyi bir sözlüğü seçsin çünkü bir sözlük kesinlikle pasif ve meşru olarak sonsuz sayıda kelime imkânı sunar.” (Crystal, & Crystal, 2000:125)

Sözlük kelimesi sadece bir dilin söz varlığı için değil, bir alana ait bilgilerin toplandığı kaynaklar için de kullanılmaktadır. Mehmet Zeki Pakalın’ın “Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü”, İskender Pala’nın “Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü”, Necatigil’in “Edebiyatımızda İsimler Sözlüğü”, Fahrettin Çiloğlu’nun “Kurtuluş Savaşı Sözlüğü” farklı sahalarda sözlük tarzında oluşturulmuş eserlerdir. (Ünal, 2013:1282)

“Sözlük okuma” meselesi maalesef müstakil bir konu olarak şimdiye kadar ele alınmış değildir. Oysa bu konu şimdiye kadar çoktan tartışılmalıydı. Sözlük okuma meselesi eğitimin her seviyesine göre yapılabilir. Öğrencinin seviyesine göre bir sözlük seçilir ve bunun takibi yapılabilir. Lise ve ortaokullarda bunu ileri düzeyde yapma imkânı olamayabilir ama hiç değilse üniversitelerin Türk Dili ve Edebiyatı, Türkçe Öğretmenliği, Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmenliği, Çağdaş Lehçeler gibi Türkçe öğretmenleri ve uzmanlarını yetiştiren bölümlerde yeteri seviyede yapılmalıdır. İster sözlüğün satır satır okunması, isterse başka metotlar olsun sözlükler öğrencilerin eğitim hayatlarının içinde olmalıdır. Bizim kanaatimiz bu bölümlerden mezun olan herkesin üniversite yıllarında Türkçenin genel sözlüğünü satır satır okumasıdır.

Bu sözlük okuma basit bir okuma şeklinde ele alınmamalı, öğrenciye kazandıracakları düşünülmelidir. Sözlükler bir dilin hazinesini içinde barındırır. Bu hazineden gereği gibi istifade etmek için sözlükleri okumak faydalıdır. Karadüz’e göre “Sözlükler, dilin düşünce, duygu ve kültür ikliminin birimleri olan söz varlığını barındıran eserlerdir. Söz varlığı dendiğinde ise sözcükler, deyimler, terimler, atasözleri, kalıplaşmış sözler, mecazlar ve yan anlamlar gibi güçlü ve zengin bir anlam dünyası akla gelir.” (Karadüz, 2009:638) Sözlükler vesilesiyle bir millete ait dil ve kültür materyalleri nesilden nesile aktarılır ve öğretilir. (Batur, Alevli ve Kuru, 2013:404-405). Hocalarının yönlendirmeleriyle verimli okumalar yapan öğrenciler bu

sözlüklerde çok şey bulacaklardır. Böyle bir okuma öğrenciye pek çok fayda sağlayacaktır.

Bu faydalardan bazılarını şöyle sıralayabiliriz:

a. Bölüm derslerine katkısı

Yukarıda bahsedilen bölümlerin birinci sınıfından itibaren okutulan “ses bilgisi, şekil bilgisi, söz dizimi, anlam bilimi, etimoloji çalışmaları, yeni Türk edebiyatı, halk edebiyatı” gibi birçok derse katkı sağlayacaktır. Öğrenci bu derslerde öğrendiği bilgi ve kuralları sözlükte hem pekiştirecek hem de uygulama imkânı bulacaktır.

Mesela, “baygın” kelimesini okuyan biri bu maddede kelimenin türünün sıfat olduğunu, morfolojik olarak da bay- fiil kökünden -gın ekiyle yapıldığını görecektir (Ayverdi, 2011:1/313). Ayrıca Parlatır’ın sözlüğünü okuyan birisi dil bilgisi derslerini pekiştirici şu bilgileri bulabilir: Madde başında her sözün dil bilgisindeki yeri ve fiillerin hangi tür eklerle kullanıldığının kısaltmalarla gösterişi. Örnek: isim (is.), sıfat (s.), edat (e.), zarf (zf.); (-i), (-e), (-den).. vb. (Gül, 2013:509). Yine bu sözlükte, işletimden kaynaklanan ses olaylarını görme imkânı da vardır. Bu aynı zamanda yazım kurallarının öğrenilmesine imkân sunmaktadır. Parlatır’ın sözlüğünde bu tür değişikliklere uğrayan kelimeler madde başında şöyle gösterilmiştir:

vakit, -kti, hasım, -smı, sabır, -brı, şehir, -hri, resim, -smi, meyil, -yli, asıl, -slı, nehir, -hri, beyin, -yni; gönül, -nlü, burun, -rnu, ağız, -ğzi, karın, -rını, boyun, -ynu, göğüs, -ğsü; açık, -ğı, barınak, -ği, kürek, -ği, elek, -ği, araç, -cı, süreç, -ci, söğüt, -dü, kanat, -dı, itimat, -dı, yurt, -du, kitap, -bı, hesap, -bı; lirik, -ği, mikrop, -bu, lort, -du, lastik, -ği, gardrop, -bu, otomatik, -ği; menfaat, -ti; saat, -ti; lügat, -ti; feragat, -ti; harf, -fi; hayal, -li; ihtimal, -li; istikbal, -li; rol, -lü; alkol, -lü; mareşal, -li; festival, -li (Gül, 2013:509).

b. Kelime dağarcığını zenginleştirilmesi

Kelime hazinesi yeni bir kelime öğrenerek veya bilinen bir kelimenin başka anlam ve kullanışlarını öğrenerek geliştirilir. “Sözcük dağarcığının, insanların söylenenleri anlamasında ve duygularını, düşüncelerini anlatmasında önemli bir işlevi vardır.” (Karatay, 2007:144) İnsanın kelime hazinesini geliştirmesinde en etkili yol okumaktır. İnsan kitaplarda kendi diline ait kelimelerin nasıl kullanıldığını daha iyi görebilmektedir. Sözlükler bu konuda çok yardımcı olmaktadır. Amerika’da Ammon Shea adında bir adam, toplam 21,730 sayfa ve 59 milyon kelime olan Oxford English Dictionary adlı 20 ciltlik sözlüğü bir yılda okumuş. O, sözlük okumanın roman okumak gibi kelime dağarcığını zenginleştirdiğini söylemektedir (Geoghegan, 2014). Sözlükleri okumak da kitap okumak gibi kelime dağarcığının gelişmesine ve genişlemesine yardımcı olacaktır. Örneğin “s” maddesini okuyan, “sıbyan” kelimesini ve anlamını yeni öğrenirken belki sadece bir anlamını bildiği “sakin” kelimesinin “bir yerde oturan, ikamet eden, o yerin halkından olan kimse” gibi diğer anlamlarını da öğrenecektir. Yine belki kelime olarak duyduğu fakat anlamını bilmediği “sağdıç” kelimesinin “düğünde güveye ve geline kılavuzluk eden kimse” anlamına geldiğini öğrenecektir. (Ayverdi, 2011:2/2667, 2683)

c. Sözlük sistematüğini öğretmesi

Bazı bölümlerde sözlük ve sözlükçülük adında seçmeli dersler mevcuttur. Ancak birçok bölümde bu imkân bulunmamaktadır. Sözlük okuma sayesinde bu derslerde öğretilen teorik bilgiler pratiğe yansıyacaktır. Bir sözlüğü baştan sona okuma fırsatı bulan birisi sözlüğün hangi mantık ve sistemle hazırlandığını öğrenebilecektir. "Kelimeler nasıl seçilmiş, nasıl sıralanmış, hangi sözlük türüne göre hazırlanmış?" gibi soruların cevaplarını okuduğu sözlükte bulacaktır. Böylece sözlük sistematüğünü öğrenecek ve ileride bir sözlük hazırlamaya cesaret bulabilecektir.

d. Türkçede kullanılan kelimelerin etimolojilerini öğretmesi

Akademik seviyede hazırlanmış sözlükler Türkçede kullanılan kelimelerin hangi dillerden ve nasıl ses değişimleri geçirerek alındığını gösterir. Hazırlanmış pek çok sözlük kelimelerin kökenlerini vermektedir. Bu sözlükleri okuyan biri kelimelerin hangi dilden alıntı yapıldığını görecektir ve bu kelimelerin etimolojisi hakkında bilgi alabilecektir. Bu sözlük sayesinde bir öğrenci, her gün kitaplarda okuduğu, yazdığı veya konuştuğu kelimelerin Türkçe olup olmadıklarını ve Türkçe değilse hangi dilden alıntı yapıldığını öğrenecektir.

Mesela günlük konuşma dilinde sık kullanılan *ekmek* ve *anne* kelimelerinin Türkçe, *beden* ve *vücut* kelimelerinin Arapça, *gül* ve *bülbül* kelimelerinin Farsça, *televizyon* ve *telefon* sözcüklerinin Fransızca kökenli olduklarını sözlükten kolayca öğrenebilecektir.

e. Bir kelimenin sözlükteki işlenişini öğretmesi

Sözlük okumanın diğer bir faydası da bir kelimenin sözlükte nasıl ele alındığının öğrenilmesidir. Bu okuma sayesinde öğrenci, bir kelimenin nasıl madde başı yapıldığını, alt madde başlarının nasıl oluşturulduğunu, anlam sıralamasının nasıl verildiğini, kelimelerin türlerine göre nasıl sıralandığını, kökenlerinin ne olduğunu, birleşik şekillerin nasıl sıralandığını, deyim içindeyse nasıl verildiğini, terim olarak kullanılıp kullanılmadığını öğrenebilecektir. Bir kelimenin sözlükteki işlenişini bir örnek üzerinden ifade edersek okuma sonunda bir öğrencinin neyi nasıl öğrendiğini göstermiş oluruz:

yüz (I) isim 1. isim Doksan dokuzdan sonra gelen sayının adı. 2. Bu sayıyı gösteren 100 ve C rakamlarının adı. 3. *sıfat* On kere on, doksan dokuzdan bir artık. 4. Kere, kat vb. kelimeler ile birlikte kullanılarak yapılan işin çokluğunu abartılı bir biçimde anlatan söz: "Hikmet Bey'in kurum ve edası, her zamankinden belki yüz kat üstündü." - S. M. Alus

→ *yüzbaşı, yüzbeşlik, yüz binlerce, yüz binlik, yüz kere, yüznumara, yüz para, yüzyıl, yüzde yüz*

yüz (II) isim 1. isim Başta, alın, göz, burun, ağız, yanak ve çenenin bulunduğu ön bölüm, sima, çehre, surat: "Bir güzel çocuk yüzüyle gülümsüyor." - S. F. Abasıyanık. 2.

Yüzey: "*Suyun yüzünde.*" 3. Kesici araçlarda ağız: "*Bıçağın keskin yüzü.*" 4. Bir kumaşın dikiş sırasında dışa getirilen gösterişli bölümü. 5. Yorgana ve yastığa geçirilen kılıf. 6. Bir şeyin görünen bölümünde kullanılan kumaş: "*Yorgan yüzü. Kanepenin yüzü.*" 7. Birinin görülegelen veya umulan hoşgörülüğüne güvenilerek gösterilen cüret: "Ne yüzle? Yüzü olmamak." 8. Nedeniyle, sebebiyle: "*Bu yüzden Fuat Köprülü ile çatışmaya başlamışlardı gazetelerde.*" - Y. Z. Ortaç. 9. Yan, taraf. 10. Bir yapının dışa bakan düşey yüzeylerinin her biri: "*Ön yüz. Yan yüz. Arka yüz.*" 11. Utanma: "*Adamda yüz yok ki!*"

yüz bulmak ilgi ve yakınlık görmek: "Akça pakça bir hanım gördü mü biraz da yüz buldu mu hemen bohçacı madamlardan birini evine gönderir, pırlanta gerdanlık vadedermiş." - S. M. Alus. **yüz bulunca astar istemek** yüz verince astar istemek. **yüz çevirmek** gösterdiği ilgiyi kesmek: "*Vergi kâtibinden yüz çevirmişler, kendisine hasım olmuşlardı.*" - E. E. Talu

→*yüz akı, yüzbeyüz, yüz görümlüğü, yüz göz, yüz havlusu, yüz kalıbı, yüz kaplama, yüz karası, yüz kızartıcı suç, yüz kiri, yüz ölçümü, yüz sabunu, yüz suyu, yüzüstü, yüz yazısı, yüz yüze, yüze gülücü, yüze soğurma, yüzü ak, yüzü asık, yüzü kara, yüzükoyun, yüzü pek, yüzü yerde, yüzü yumuşak, arayüz, arka yüz, çatık yüz, dış yüz, eğri yüz, ekşi yüz, güler yüz, iç yüz, iç yüz, kara yüz, paralel yüz, ters yüz, o yüzden, şu yüzden, gökyüzü, ters yüzü, yeryüzü, yorgan yüzü, eli yüzü düzgül, eli yüzü temiz* (TDK, 2011:2630-2633)

Bu örnekte görüldüğü gibi alfabetik olarak sıralanan sözcük eğer sestüş ise birine (I), diğerine (II) rakamı konularak madde başı yapılmaktadır. Daha sonra kelimenin görev bakımından türü verilmiştir. Öncelikle isimden başlanmış, sıfat olarak kullanımı varsa isim olarak kullanılan anlamlar bittikten sonra verilmiştir. Bundan sonra kelimenin kökeni verilmektedir. Bizim seçtiğimiz kelime Türkçe kökenli olduğu için kökeni verilmemiştir. Başka dilden alınmış olsaydı yanına kısaltılmış olarak alındığı dil ve o dildeki orijinal hali verilecekti. Kelimenin kazandığı anlamlar gerçek anlam, yan anlam, terim anlam, mecaz anlam ve deyim anlam olarak sıralanmaktadır. Daha sonra kelimenin kullanıldığı deyimler ve anlamları verilmektedir. Deyimlerdeki anlam sıralaması da kelimelerdeki gibi olmaktadır. Son olarak kelimenin kullanıldığı birleşik şekiller ok işaretiyle (→) yazılmakta ve bulunduğu madde başına gönderme yapılmaktadır. Sözlüğü dikkatli bir şekilde okuyan bir öğrenci kelimenin sözlükte nasıl ele alındığı öğrenebilecektir.

f. Kelimenin anlam bağlamını öğretmesi

Kelimenin kazandığı anlamlar gerçek anlam, yan anlam, terim anlam, mecaz anlam ve deyim anlam olarak sıralanmaktadır. Daha sonra kelimenin kullanıldığı deyimler ve anlamları verilmektedir. Sözlük okuyan biri, sözcüğün gerçek anlamından mecaz anlamına, terim anlamından başka anlamlarına kadar nasıl kullanıldığı görebilecektir. Örnek olması açısından "cılız" kelimesini ele alabiliriz:

cılız sıfat 1. sıfat Çok zayıf ve güçsüz, eneze, nahif: "*Hanın sahibi cılız bir adamdı.*" - S. F. Abasıyanık. 2. Güçsüz, sönük (ışık): "*Ambarda, tavana tutturulmuş cılız ışıklar, arada sönecekmiş gibi pırpırlanıyordu.*" - B. Günel. 3. İnce: "*Bir zamanlar asma köprünün*

bulunduğu yerde şimdi cılız bir halat vardı." - A. Kulin. 4. Basit, değersiz, önemsiz: "Mimaride cılız eserler vücuda geliyordu." - B. Felek. 5. zarf Güçsüz bir biçimde: "Üçüncü kez aynı cümleyi söylüyordu ama şimdi çok daha cılız çıkmıştı sesi." - E. Şafak. (TDK, 2011:460).

Bu "cılız" kelimesini okuyan birisi, kelimenin kullanıldığı anlam farklarını hem de cümle içinde kullanılmış şekliyle görebilecektir.

g. Sözcüğün türemiş ve birleşik şekillerinin öğretilmesi

Dil bilgisi konularının en önemlilerinden birisi şekil bilgisidir. Kelimenin türü, yapısı, ek ve köklerine ayrılması, ekler ve çeşitleri, fiiller genel olarak bu konu altında ele alınmaktadır. Sözlük okuyan bir öğrenci, bir sözcüğün kökünü, kökenini, basit, türemiş ve birleşik şekillerini görerek şekil bilgisi derslerinde aldığı konuları pekiştirme imkânı bulacaktır.

Mesela "seç-" fiil kökünden hangi kelimelerin türetildiği, birleşik şekilleri sözlükte bulunmaktadır. Bu fiilden türetilen kelimelerin isim, sıfat, zarf veya fiil olarak kullanımları sözlük sayesinde öğrenilebilir. TDK'nin Türkçe Sözlük'ünde "seç-" fiil kökünden türetilen 41 tane türemiş şekil ve 17 tane de birleşik şekil bulunmaktadır. Sözlüğü okuyan biri bu kelimeleri ve türetilme yollarını görebilecektir. Kubbealtı Lügati "Misalli Büyük Türkçe Sözlük" te "seç-" fiilinden türetilen kelimeler sadece madde başı olarak alınmamış aynı zamanda her bir kelime ek ve köküne de ayrılmıştır. "Seç-" fiilinden türetilen **seçmece** sif. (<seç-mece < seç-me-ce), **seçilmek** edilgen fiil (<seç-i-l-mek), **seçim** i. (<seç-i-m) kelimeleri örnekteki gibi ek ve köküne ayrılmıştır. (Ayverdi, 2011:3/2739) Bu kelimeleri okuyan Türkçede kullanılan tüm yapım eklerini örnekler üzerinden pekiştirme imkânı bulacaktır.

TDK'nin Türkçe Sözlük'ünde "seç-" fiilinden türetilen ve madde başı olarak kullanılan kelimeler şunlardır:

Türemiş şekiller: seçebilme, seçebilmek, seçenek, seçenekli, seçeneklilik, seçeneksiz, seçeneksizlik, seçi, seçici, seçicilik, seçilebilme, seçilebilmek, seçiliş, seçilme, seçilmek, seçilmiş, seçilmişlik, seçim, seçimlik, seçiş, seçki, seçkin, seçkinci, seçkincilik, seçkinleşme, seçkinleşmek, seçkinlik, seçme, seçmece, seçmeci, seçmecilik, seçmek, seçmeli, seçmen, seçmenlik, seçtirebilme, seçtirebilmek, seçtirme, seçtirmek, seçtirtme, seçtirtmek. (TDK, 2011:2052-2055)

Birleşik şekiller: seçal, seçici kurul, seçiciler kurulu, seçilme hakkı, seçim bölgesi, seçim çevresi, seçim kampanyası, seçimlik ders, seçim sandığı, seçim tutanağı, seçim yasağı, seçme hakkı, seçmeli ders, seçmeli yemek, seçmen kütüğü, seçmen listesi, seçmesiz yemek. (TDK, 2011:2052-2055)

h. Madde başı ve alt madde olan sözcüklerin anlam farkları

Sözlük okumak anlam bilgisi açısından da önemlidir. Kelimenin temel, yan, terim, mecaz anlamı sözlüklerde bulunmaktadır. Sadece bu anlamlar değil kelimenin

türemiş şekillerinin anlamlarını da bulmak mümkündür. Sözlük okumak sayesinde kelimelerin nasıl yeni anlamlar kazandıkları, aldıkları eklerin nasıl anlamlar kazandırdıklarını görmek de mümkündür. Bir öğrenci sözlük okuma sayesinde madde başı olan yalın haldeki bir kelimenin diğer maddelerde nasıl kullanıldığı görüp Türkçenin anlam bilgisi açısından değerlendirmesini sağlayabilecektir.

Mesela TDK Türkçe Sözlük'te üçü isim biri zarf olarak kullanılan "gece" kelimesinin dört farklı anlamı verilmiştir. Ancak gece kelimesinden türetilen "gececi, gecelik, geceki, geceleme, geceleme, gecelerce, geceleri, geceleylebilme, geceleylebilmek, geceleysin, geceleymiş, gecelik," gibi kelimelerle birlikte kullanıldığı anlam sayısı 21 olmuştur. Bu burada sadece "gece" kelimesinin farklı kullanımını vermekle yetinelim. (TDK, 2011:911)

gece *isim* **1.** isim Genellikle saat 22.00'den itibaren gün ağarınca kadar geçen süre, tün, şeb: "*Kel Hasan kumpanyası o gece bir komedi dram oynuyordu.*" - O. C. Kaygılı. **2.** Bu süre içindeki karanlık. **3.** Eğlence, anma vb. amaçlarla geceleysin düzenlenen toplantı: "*Bütün çalgıları, dansları, şarkıları ve bütün külfetleriyle o geceler geldi çattı.*" - Y. K. Karaosmanoğlu. **4.** zarf Geceleysin: "*Yalnız gece oynatılan kuklalar da vardır.*" - M. And.

i. Kelimelerin cümle içinde kullanımı

Dil denildiğinde akla cümle gelir. Biz duygu ve düşüncelerimizi kısa da olsa ancak cümlelerle ifade edebiliriz. Dolayısıyla bir kelime kullanıldığı ortam ve şartlara göre yeni anlamlar kazanır. Bu anlamların farkını bize en iyi cümleler verir. Tanıklarla hazırlanmış iyi bir sözlüğü okumak bir kelimenin kazandığı yeni anlamlar arasındaki farkı iyice kavramamızı sağlayacaktır.

"Değer" kelimesini ele aldığımızda şöyle bir tabloyla karşılaşırız: "Değer" sözcüğü yedi farklı anlamda kullanılan bir isimdir. Sözlükte dört anlamı için tanık gösterilmiş ve kelimenin anlamının cümle içinde daha rahat anlaşılması sağlanmıştır. "Değer" kelimesi TDK Türkçe Sözlük'te şöyle işlenmiştir:

değer *1. isim* Bir şeyin önemini belirlemeye yarayan soyut ölçü, bir şeyin değdiği karşılık, kıymet: "*İnsan bir şeyin değerini ondan yoksun kalınca anlıyor.*" - Halikarnas Balıkcısı. **2.** Bir şeyin para ile ölçülebilen karşılığı, bedel, kıymet, paha, valör: "*Bildiği bütün Fransızca'yı toparlayarak vitrindeki kravatın değerini sordu.*" - N. Hikmet. **3.** Üstün nitelik, meziyet, kıymet. **4.** Üstün, yararlı nitelikleri olan kimse: "*Bence ziyan olmuş, eski deyimiyle heder olmuş bir değerdir.*" - İ. O. Anar. **5.** felsefe Kişinin isteyen, gereksinim duyan bir varlık olarak nesne ile bağlantısında beliren şey. **6.** matematik Bir değişkenin veya bilinmeyenin sayısı ile anlatımı. **7.** Bir ulusun sahip olduğu sosyal, kültürel, ekonomik ve bilimsel değerlerini kapsayan maddi ve manevi öğelerin bütünü: "*Edebiyat, sanat, fikir, ilim ve başlıca değerlerimize toptan bir bakış lütfeder misiniz, efendim!*" - A. Kabaklı. (TDK, 2011:607)

j. Eş ve zıt anlamlı kelimelerin durumunu

Yukarıda değinildiği gibi sözlüklerde esas olan anlamdır. Sözlükte bir kelimenin bütün anlamları verilmeye çalışılır. Anlam bilgisi açısından önemli bir konu

da eş ve zıt ve yakın anlamlılık meselesidir. Eş anlamlı kelimelerin ya da küçük farklarla birbirinden ayrılan yakın anlamlı kelimelerin durumu en iyi sözlüklerde anlaşılacaktır. Eş anlamlı ya da çok ufak anlam farkı bulunan kelimelerin çokluğu dilin bir zenginliğidir. (Uçar, 2010:38) Böyle kelimelerin varlığı dilin işlendiğini ve edebi eser üretmeye müsait olduğunu gösterir. Sözlük okuma sayesinde eş anlamlı kelimelerin birbirlerine gönderme yaptıklarını ve bu kelimelerin varsa anlam farkları anlaşılabilir. Örnek olması açısından bir iki kelimeyi inceleyebiliriz.

“Bilgin” kelimesi için eş veya yakın anlam olarak “*bilimci, âlim*” kelimeleri kullanılmıştır. Bu kelime sözlükte şöyle işlenmiştir:

bilgin *isim* Bilimsel bir konuda çok bilgisi olan kimse, bilimci, âlim (TDK, 2011:339)

“Durum” kelimesi içinse yedi farklı eş ve yakın anlamlı sözcük kullanılmıştır. Bu yakın anlamlı kelimeler şunlardır: “*vaziyet, hâl, keyfiyet, mevki, pozisyon, konum, tavır.*” Bu sözcük de sözlükte şöyle işlenmiştir:

durum *1. isim* Bir şeyin içinde bulunduğu koşulların hepsi, vaziyet, hâl, keyfiyet, mevki, pozisyon: “*Genel Sekreter, kazadaki sıtma durumu hakkında verdiğim uzun tafsilattan pek memnun kaldı.*” - R. N. Güntekin. **2.** Duruş biçimi, konum, tavır. **3.** Bireyin toplum içindeki ilişkileriyle belirlenen yeri. **4. dil bilgisi** Ad soyundan kelimelerin birbirleriyle edatlarla ve fiillerle ilişkilerini belirleyen biçim, hâl: “*Yalın durum. Belirtme durumu. Kalma durumu.*” (TDK, 2011:726)

k. *Kelimelerin deyim içinde kullanımı*

Dilin çok önemli malzemelerinden biri de hiç şüphesiz deyimlerdir. Aksoy’a göre deyimler “*bir kavramı, bir durumu, ya çekici bir anlatımla ya da özel bir yapı içinde belirten ve çoğunun gerçek anlamlarından ayrı bir anlamı bulunan kalıplaşmış sözcük topluluğu ya da tümce*”dir. (Aksoy, 1993:52) Deyimler dili zenginleştiren, anlatıma güzellik katan dil unsurlarıdır. Akademik hazırlanmış büyük sözlükler her bir kelimenin hangi deyimleri meydana getirdiğini gösterir. Madde başı olan kelimenin genel anlamları verildikten sonra deyimler iç madde olarak verilir. Sözlük okumak sayesinde dile zenginlik katan bu deyimlerin nasıl kullanıldığı görülecektir. “Kuş” sözcüğüyle meydana gelen deyimler bu madde içinde şöyle işlenmiştir:

kuş gibi **1.** çok hafif. **2.** çabuk iş gören, eline ayağına çabuk. **kuş gibi çırpınmak** çaresizlik içinde telaşlı davranmak: “*Sokağa çıkmak, çocukların arasına karışmak için pencerede, kafeste kuş gibi çırpınırım.*” - R. N. Güntekin. **kuş gibi uçup gitmek (veya uçmak)** **1.** çok kısa süren bir hastalıkla ölmek. **2.** çok kısa sürmek, geçmek: “*Baktım seneler kuş gibi uçuyor / Baktım sonum bir avuç toprak*” - B. Necatigil. **kuş gibi (veya kadar) yemek** çok az yemek. **kuş kadar canı olmak** küçük, cılız, güçsüz bir yaratık olmak: “*Kaç gündür helak oluyor fukara, biraz dinlensin; kuş kadar canı var, temelli eriyip bitecek!*” - A. İlhan. **kuş kanadıyla gitmek** çok hızlı gitmek. **kuş mu konduracak?:**

"yapacağı şey görülmemiş bir sanat eseri mi olacak?" anlamında kullanılan bir söz. **kuş uçmaz, kervan geçmez** kimsenin uğramadığı ıssız ve sapa: "Ege kıyısının kuş uçmaz, kervan geçmez bir nahiyesinde muallimdim." - Halikarnas Balıkcısı. **kuş uçurmamak (veya uçurtmamak)** 1. hiçbir şeyin veya kimsenin kaçmasına, geçmesine imkân vermemek: "Zavallımın yanına kimseyi sokmaz, başından, bahçesinden kuş uçurmazmış." - F. R. Atay. "Müdür sıkı bir kasket yoklaması yapıyor, kapıdan kuş uçurtmuyordu." - R. Ilgaz. **kuşa benzemek (veya dönme)** bir şey düzeltilmek istenirken komik veya biçimsiz bir duruma gelmek. **kuşun kanadıyla haber salmak** en hızlı bir biçimde haber vermek: "Görürseniz, duyarsanız kuşun kanadıyla haber salın demedik mi?" - M. İzgü (TDK, 2011:1542)

1. Meşhur yazar ve şairlerimize aşinalık

Türk dili ve edebiyatı bölümlerinde okutulan derslerden biri de yeni Türk edebiyatıdır. Tanıklara dayanılarak hazırlanmış sözlüklerde özellikle son zaman yazar ve şairlerinden örnekler seçilmektedir. Sözlük okuyan bir öğrenci yazar ve şairlerimizin isimlerine aşinalık kazanacaktır.

"Doğal" kelimesi TDK Türkçe Sözlük'te işlenirken "Necati Cumalı, Ahmet Ümit, Reha Mağden ve Ayla Kutlu" gibi dört tane yazarımızdan örnekler alınmıştır. Kelime sözlükte şöyle işlenmiştir:

doğal 1. *sıfat* Doğada olan, doğada bulunan: "Doğal güzellikler artık eskisi gibi turist çekmiyor." - N. Cumalı. 2. Doğada rastlandığı gibi, doğaya uygun olan, doğa güçlerine, kurallarına uyan, tabii, natürel. 3. Kendiliğinden olan, insan eliyle yapılmamış, yapay karşıtı: "Doğal liman. Doğal sınır." 4. Yapmacık olmayan: "Hamileymiş diye yineliyor oldukça doğal bir tavırla." - A. Ümit. 5. Olağan, alışılmış, her zamanki gibi olan, beklenildiği gibi: "Ercan o denli doğaldı ki giderek şaşırtıcı olmaktan çıktı." - R. Mağden. 6. Sağduyuya, mantığa, olağan düzene uygun olan: "Bu durumun eski sevgilininin onurunu kırması doğal." - A. Kutlu 7. Katıksız, saf (TDK, 2011:688)

m. Kelimenin terim kullanımlarının öğrenilmesi

Bazı kelimeler temel, yan ve mecaz anlamlarının dışında terim anlamı da barındırırlar. Belli bir bilim ve sanat alanında özel anlamda kullanılan bu kelimelerin hangi alanda terim olarak kullanıldığı sözlükte belirtilir. Örneğin, **tanık** kelimesi temel anlamının dışında hukuk bilim alanında terim olarak da kullanılmaktadır. Bu durum sözlükte şöyle gösterilmiştir:

tanık -ğ (isim) 1. isim Gördüğünü ve bildiğini anlatan, bilgi veren kimse, şahit. "Aksini söyleyen bir tanık da çıkmamıştı." - T. Buğra. 2. *hukuk* Duruşmada bilgisine, görgüsüne başvuru kimse, şahit.

Sonuç

Sözlükler, türleri çok farklı da olsa genellikle insanların bir konu hakkında bilmediği "kelime, kavram, terim, atasözü, deyim vs." gibi birtakım sözleri açıklayan eserlerdir. Bu yönüyle bu eserler herkese hitap etmektedir. "Kişi adları sözlüğünden, bitki adları sözlüğüne, felsefe sözlüğünden, tıp sözlüğüne, atasözleri sözlüğünden

genel dil sözlüğüne” varıncaya kadar pek çok türü bulunan sözlükler bakılıp geçilen bir vitrin gibi değil, içinde uğraş ve çalışmanın yapıldığı bir mutfak gibi olmalıdır. “Yeni kelime öğretme, derslere yardımcı olma, etimoloji öğretme, edebiyat öğretimine katkısı, anlam farklarını öğretme” gibi birçok alanda kullanılan sözlük, öğrencilere pek çok fayda sağlayacaktır. Sözlük okumak, özellikle Türk dili ve edebiyatı alanlarında eğitim gören öğrenciler için çok faydalıdır. Onlar sözlük okuma sayesinde, mesleklerinin temeli olan “Türkçe”yi, onun söz varlığını ve özelliklerini daha iyi kavrayacaklardır. Bunun için en başta dili kullanmada daha fazla özen göstermesi gereken yazar, şair, Türk dili ve edebiyatı alanındaki uzmanlar ve öğretmenlere iş düşmektedir. Bu konuyla ilgili öğrencilere de iş düşmektedir. Onlar da sözlüklerle dost olmalıdır. Hem bol bol okuyan hem de sözlüklerle bir arkadaş gibi dertleşen insanların kelime dağarcığı zenginleşecek ve dil kullanımı iyileşecektir. Kitaplarda ve sözlüklerde duran birtakım kelime ve kavramları içselleştirecek ve kendine mal edecektir.

İçinde bir dil hazinesi barındıran sözlükler, kapağı açıldığında içindeki inci ve elmas misali sözleri okuyucularına sunacaklardır. Sözlükleri yerine göre bir roman, şiir gibi okumak, okuyucusuna hem edebi zevk hem de dil ve kültüre ait birçok güzel ifadeler sunacaktır. Bu eserlerden istifade edenler “*Kamus namustur*” anlayışıyla sözlüklerine daha fazla sahip çıkacaklardır.

KAYNAKÇA

- AKSAN, Doğan (2006). *Türk Dili Zengin Bir Dil Midir?*, Ankara Üniversitesi'nin 60. Kuruluş Yılı Armağan Kitabı, Editör: Doğan Atılgan, Ankara Üniversitesi Yayınları, Ankara.
- AKSOY, Ömer Asım (1993). *Atasözleri ve Deyimleri Sözlüğü*, c.1, İnkılap Yayınları, İstanbul.
- AYVERDİ, İlhan (2011). *Misalli Büyük Türkçe Sözlük*, Kubbealtı Yayınları, 4.Bs. İstanbul.
- BATUR, Zekerya; ALEVLİ, Ozan; KURU, Halil (2013). Kültürel Bir Miras Olarak Divânü Lûgati't-Türk'te Dil ve Kültür Öğretimi Materyalleri, *The Journal of Academic Social Science Studies, International Journal of Social Science*, Volume 6 Issue 1, pp. 403-423.
- BİNGÖL, Zekeriya (2006). *Sözlük ve Sözlükçülük Üzerine Bir Araştırma*, Akademik Bakış Dergisi, Sayı: 9 Yıl: Mayıs, ss.197-207.
- CRYSTAL, David; CRYSTAL, Hilary (2000). *Words on Words: Quotations About Language and Languages*. University of Chicago Press. Chicago.
- GEOGHEGAN, Tom. *The man who reads dictionaries*, BBC News Magazine. http://news.bbc.co.uk/2/hi/uk_news/magazine/7654511.stm, Erişim Tarihi: 14.01.2014.

- GÜL, Meltem (2013). *Türkçe Sözlükler Üzerine Bir Deneme*, The Journal of Academic Social Science Studies, International Journal of Social Science, Volume 6 Issue 2, pp. 505-530.
- HALL, Edith (2002). *Tony Harrison's Prometheus: A View from the Left*. Arion-Austin Then Boston, v.10/1, 129-140.
- KAPLAN, Mehmet (2011). *Kültür ve Dil*, 4. bs., Dergâh Yayınları, İstanbul.
- KARADÜZ, Adnan (2009). *Sözlük, Sözcük Anlamı Ve Öğrenme Üzerine*, Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic, Volume 4/4 Summer, ss.636-649.
- KARATAY, Halit (2007). *Kelime Öğretimi*, Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi, Cilt 27, Sayı 1, 141-153.
- KORKMAZ, Zeynep (1999). *Oğuz Türkçesinin Tarihî Gelişme Süreçleri ve Divanu Lugâti't-Türk*. *Türk Dili*, 570, 459-470.
- PARLATIR, İsmail vd. (1998). *Türkçe Sözlük*, 2 cilt, 8. baskı, Türk Dil Kurumu Yay., Ankara.
- TÜRKÇE SÖZLÜK (2011). Türk Dil Kurumu Yayınları, 11. bs. Ankara.
- UÇAR, İlhan (2010). *Türkçede Eş Anlamlılık ve Eski Anadolu Türkçesi Tıp Yazmalarında Eş Anlamlı Kelime Kullanımı*. *Zeitschrift für die Welt der Türken/Journal of World of Turks*, 2.1, ss.37-48.
- ÜNAL, Yenal (2013). *Fahrettin Çiloğlu, Kurtuluş Savaşı Sözlüğü*, 240 Sayfa, Doğan Kitap Yayınları, 1999, The Journal of Academic Social Science Studies, International Journal of Social Science, Volume 6 Issue 7, pp. 1281-1285.